

Ilona Bažantová

KONKURZY NEJSOU V KRIZI VŠELÉKEM

THE COMPETITIONS ARE NOT THE ABSOLUTE MEDICATION IN THE CRISIS

In the contemporary Czech economic situation the competitions in economy cannot fill the sanitary function, for the purposes of law, economy and policy. The Competition Act even after ten amendments still contains a lot of systemic deficiencies, which influence the length of management and decrease the value of the property of insolvent company to the loss of creditors. This Act makes practically impossible to revitalize „honest“ debtor and, on the other hand, it does not affect the fraudulent activities. The present minority government's fear of the negative multiplication effect of corporate bankruptcies is also justified.

Úvodem

Konkurz se po roce 1989 vrátil opět do našeho slovníku a do ekonomické reality. Do našeho právního řádu byl zakotven zákonem č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání, s účinností od 1. října 1991. V této době se nedalo mluvit o „plnohodnotném“ zákonu, neboť bylo politickým rozhodnutím oddálit možnost prohlášení konkurzu na privatizované podniky. K diskusi ze začátku devadesátých let o tom, má-li být nejprve provedena restrukturalizace velkých firem a poté privatizace, nebo předání státních podniků do rukou soukromých vlastníků, kteří sami zefektivní chod nabytého podniku, se nemá smysl již nyní vracet. Privatizace velké části státního majetku je za námi, snad i s nejkřiklavějšími skandály, avšak restrukturalizace mnohých velkých firem včetně poslední záchrany ve formě státního plánu revitalizace teprve klepe na dveře českého hospodářství.

Od poloviny roku 1996, kdy vstoupila v účinnost první zásadnější novela (především drobné novely zákona byly pouze kosmetickými úpravami), se očekávala rozsáhlá vlna bankrotů. Nenastala a ani další větší novelizace k 1. dubnu minulého roku nebyla tím impulsem, zatímco letošní rok charakterizovaný absolutními propady základních makroekonomických veličin a růstem nezaměstnanosti a zadluženosti by si mohl vysloužit přívlastek rok bankrotů. Zatímco v roce 1992 bylo navrženo 353 konkurzů a prohlášen jen jeden, v roce 1998 bylo podáno 4306 návrhů a prohlášeny 2022 konkurzy a v polovině tohoto roku se zdá, s 2258 novými návrhy a 1000 prohlášenými, že minuloční „statistika“ by již mohla být na konci roku překročena.¹⁾

Přestože mnoho ekonomů bankrotů vítá a zdůrazňuje jejich ozdravnou ekonomickou funkci, autorka s touto tezí v současných českých poměrech nemůže zcela souhlasit. Ve standardních tržních ekonomikách, popřípadě v době konjunktury, má tato učebnicová poučka jistě své opodstatnění. V České republice koncem 90. let konkurzy z mnoha právních, ekonomických i politických důvodů takto nefungují a ani fungovat nemohou.

Právní zakotvení a ekonomické konsekvence

V současnosti je módní všechny nedostatky svalovat na špatný či nedostatečný právní rámec, a i když i my budeme dále kritizovat nedostatky konkurzního zákona, je nutno předeslat, že určitou část viny nesou i soudy, někteří správci konkurzních podstat a orgány činné v trestním řízení, které jsou mnohdy v objasňování hospodářských trestných činů vztahujících se ke konkurzu⁹ spíše nečinné. Problémem je i nezralý kapitálový trh a křížové vlastnictví bank, jejich investičních fondů a průmyslových podniků, kdy donedávna dostávaly úvěry od „svých“ bank i neživotaschopné podniky. Přesto, jak dále uvidíme, je smutnou skutečností, že zákon, který má napomoci normálnímu fungování tržní ekonomiky, je spíše brzdou a postrachem poctivých podnikatelů a věřitelů.

Nejprve se kriticky podívejme na základní předpoklad prohlášení konkurzu - na definici úpadku. K tomu, aby mohl být soudy učiněn návrh na prohlášení konkurzu na určitý subjekt, musí být tento nejdříve v úpadku (lidově řečeno v bankrotu). Dlužník je v úpadku, jestliže má více věřitelů a není schopen plnit své splatné závazky. Do poslední velké novely zákona v roce 1998 platilo, že se tak muselo dít po delší dobu. Byť pojem „delší doba“ je velmi vágní, přece jenom bylo lepší pomocí judikatury jej upřesnit, než úplně vypustit. V současnosti je totiž možné dát návrh na prohlášení konkurzu např. i po týdenní insolvenční dlužníka a konkurzní řízení tak zneužít v rámci konkurenčního boje. (K možnosti zneužívání nedokonalého konkurzního zákona v rámci konkurenčního boje se ještě dále zmíníme.) U určení, zda je dlužník v úpadku, aby se usnadnilo soudy lépe zjistit neschopnost dlužníka plnit své splatné závazky, zákon stanovil tzv. fikci - u dlužníka, který zastavil své platby, se má za to, že není schopen plnit své splatné závazky. Podnikatelé-fyzické osoby a právnické osoby jsou v úpadku také, jestliže jsou předluženy. O předlužení jde tehdy, jestliže tyto osoby mají více věřitelů a jejich splatné závazky jsou vyšší než jejich majetek; do ocenění dlužníkovu majetku se zahrnuje i pravděpodobný očekávaný výnos z pokračující podnikatelské činnosti.

Už samotná definice úpadku unavuje mysl i oči, natož pak jak je složité rozhodování pro věřitele-neprávníka, zda „jeho“ dlužník je zralý na konkurz, nebo bude stačit „klasický postup“ od upomínek a uznání závazku k vymáhání soudní cestou v obchodním sporu. Formální náležitosti návrhu na prohlášení konkurzu rozhodně nejsou zjednodušené a standartizované tak, aby v praxi nepůsobily větší obtíže, a tím minimalizovaly úkony soudu k odstranění vad a doplnění a zrychlení řízení. U návrhu věřitele se

vyžaduje doložení splatné pohledávky (což problém nebývá) a uvedení okolností, které osvědčují úpadek dlužníka. Jak je vidět z výše uvedeného, pro věřitele je dosti obtížné rozeznat úpadek, zvláště z předlužení, od momentální insolvence (u běžně fungující firmy se v cash flow vyskytují i takovéto momenty), zvláště když dlužník sem tam i něco „drobného“ uhradí nebo argumentuje pravidelnou očekávanou platbou na konci roku např. za pronájem, předplacené apod. Klasickým znevýhodňovacím věřitele oproti dlužníku je další povinnost věřitele uvést soudu v návrhu na prohlášení konkurzu majetek dlužníka postačující k úhradě nákladů konkurzu. Věřitelé často nejsou schopni sami označit jakýkoli majetek dlužníka či existenci a číslo bankovního účtu a ani nemají účinné nástroje, jak to legálně zjistit. Snad si zákonodárce nepředstavoval, že bude věřitel zvonit u dveří svého dlužníka a vyzvídat, jaký má majetek?! Požadavek na zjišťování majetku dlužníka u návrhu jeho věřitele neupravují ani konkurzní zákony např. v SRN, Rakousku či na Slovensku.

Konkurz je definován v našem zákoně jako právní prostředek, jehož účelem je uspořádání majetkových poměrů dlužníka, který je v úpadku. Původním záměrem zákona podle důvodové zprávy měla být pomoc podnikům v platebních problémech, nabídka jejich záchrany a pomoc věřitelům ve vyrovnání jejich pohledávek. Bohužel z textu zákona o konkurzu a vyrovnání, ačkoli prošel již deseti novelizacemi, toto vůbec nevyplývá. Dlužníkovi, který je v úpadku, fakticky není dána možnost výběru řešit své majetkové poměry jiným způsobem než konkurzem, byť by byl tento způsob pro věřitele výhodnější než konkurzní řízení, např. vyrovnáním či kapitalizací pohledávek. Stávající zákonná povinnost³⁾ dlužníka podat v případě úpadku sám na sebe bez zbytečného odkladu návrh na konkurz přímo vylučuje využít institut vyrovnání i tam, kde by byl dlužník schopen splnit kritéria pro povolení vyrovnání. Každý podnikatel, resp. statutární orgán, prokurista nebo likvidátor si rozmyslí zachraňovat podnik jinými, byť ve světě standardními ekonomickými cestami, když náš zákonodárce při nesplnění povinnosti podat sám na sebe návrh na prohlášení konkurzu stanovil jako sankci pro výše uvedené osoby společnou a nerozdílnou odpovědnost za škodu, která by tímto věřitelům vznikla. Vrcholem, ne však v naší realitě jediným je, že i v případě nějakého, jakkoli zázračného zachránění podniku není zpětvzetí takto podaného „vlastního“ návrhu přípustné.

Cílem konkurzu je podle § 2 odst. 3 zákona dosáhnout poměrného uspokojení věřitelů z dlužníkovy majetku. Jiné ambice náš zákonodárce ani po letech (ne)fungování nemá a likvidační charakter našeho konkurzního řízení není třeba nikterak složitě dokazovat. Úkolem konkurzního správce je zpeněžení (tj. prodání) podstaty (tj. majetku dlužníka spadajícího do konkurzu). Podnik jako celek je sice také majetkem a dá se v konkurzním řízení prodat a nový vlastník získá „očistěný“ podnik, ale u nás na rozdíl od tržně vyspělých států je tento postup velmi výjimečný. Prodej celého podniku by byl výhodnější - ale zdlouhavý a organizačně náročný a správce konkurzní podstaty nic a nikdo nenutí takto postupovat, naopak je spíše zainteresován na rychlosti prodeje. Typicky se proto jde cestou nejmenšího odporu: v první řadě jsou zpeněženy nemovitosti, stroje a podobný majetek, na kterém vážně zástavní právo a z jehož výtěžku se uspokojí oddělení věřitelé, a dále ostatní majetek, často pod jeho tržní hodnotu. Tech-

nologické postupy, kvalifikace pracovníků, organizační a jiné know-how jsou nenávratně ke škodě věřitelů i celého národního hospodářství ztraceny stejně jako dodavatelské vztahy a tržní pozice, jejichž vybudování také nebylo zadarmo. Řešením a současně i urychlením řízení by mohlo být ustanovení, že v případě dohody věřitelů a vzájemné kompenzace je možno rozdělit či převzít dlužníkův majetek bez předchozího zpeněžení.

Lpění zákonodárce na zpeněžení konkurzní podstaty bez možnosti jiné realizace a hlavně nepřízůsobení ostatních procesních předpisů má i své časové důsledky. Zpeněžení dlužníkovu majetku se děje buď soudní dražbou podobně jako při výkonu rozhodnutí, které je časově náročnější, nebo prodejem tzv. z volné ruky (mimo dražbu), ale opět jen se svolením soudu, což je sice o něco pružnější, ale méně časté. O mnohých pohledávkách, byť i nepatrných, se vedou vylučovací a určovací žaloby ohledně jejich pravosti, výše a pořadí. Tyto tzv. incidenční spory se vedou v běžném řízení bez jakéhokoli urychlení či přednosti jako kterékoli běžné podnikatelské spory, což se časově včetně možného odvolání počítá spíše na roky než na měsíce. Až po pravomocném rozhodnutí těchto sporů je možno dokončit konkurz. A zatím obvykle i přes veškerou péči konkurzního správce majetek chátrá nebo „zmizí“ úplně.

Evropským standardem, samozřejmě při plné ochraně věřitelů, je bez zbytečného prodlení záchrana a revitalizace podniku a záchrana, resp. zachování pracovních míst. Jako vzorový by se dal označit německý zákon o konkurzu. Úpadkové právo v zemích Evropské unie vychází z jiné filozofie než u nás a i v našem zákoně by bylo záhodno stanovit, že konečného cíle uspokojení věřitelů lze dosáhnout pouze s ohledem i na tzv. obecné (veřejné) zájmy, kterým je třeba dát v určitých přesně specifikovaných situacích (počet zaměstnanců, typ regionu apod.) přednost před dílčími zájmy konkurzních věřitelů, např. zájem na zachování pracovních míst, zachování podnikatelské činnosti v daném regionu při prodeji „očištěného“ podniku, nebo v prioritě výdajů z konkurzní podstaty při odstraňování nebezpečných ekologických následků podnikatelské činnosti úpadce. Náš zákon neobsahuje ani plnou ochranu věřitele, natož tyto evropské standardy,⁴⁾ ačkoli každá novelizace - a to nejen konkurzního zákona, ale i obchodního zákoníku, občanského soudního řádu a trestního zákona - deklarovala jako jeden z cílů posílení postavení věřitelů před dlužníky a zlepšení vymahatelnosti práva.

Zneužívání konkurzu

„Představitelé právní praxe v souvislosti s konkurzy správně poukazují na smutnou skutečnost, že k podání návrhu na konkurz vedou navrhovatele zhusta, ba dokonce obvykle, docela jiné důvody, nežli jaké zákon o konkurzu a vyrovnání proklamuje...“⁵⁾ I když si autorka netroufá takto autoritativně hodnotit pohnutky věřitelů, musí dát za pravdu, že pro mnoho věřitelů je konkurz posledním pokusem, jak dosáhnout uspokojení pohledávky, aniž by museli platit vysoké soudní poplatky. Zákon bohužel nepamatuje na případy, kdy se běžně návrhu na konkurz využívá k nátlaku či přímo k zastrašování dlužníka a bezdůvodný návrh není nikterak sankcionován např. nevrácením zálohy nebo zvýšenými poplatky. Pouhý návrh na prohlášení konkurzu má pro dlužníka

mnohdy nedozírné následky a často je takováto nekalá soutěž využívána konkurenty. Již samotný návrh na konkurz, byť soudem neprohlášený nebo navrhovatelem stáhnutý zpět, neumožňuje např. ucházet se o získání veřejné zakázky.⁶⁾ Stejně tak inzerát pátrající po dalších věřitelích firmy XY za účelem návrhu na konkurz, s uvedením sídla a identifikačním číslem, může poškodit dobré jméno a pověst firmy. Ačkoli na takovéto nekalosoutěžní jednání⁷⁾ zákon pamatuje, objektivně si přiznáme, že než se poškozená firma domůže svého práva na zadostiučinění, popř. náhradu škody, je efektivně vyražena z konkurenčního boje zhoršenou hospodářskou situací, ne-li přímo úpadkem.

Již výše u definice úpadku jsme upozorňovali, že v současnosti platí radikální řešení, kdy u vymezení platební neschopnosti bylo poslední novelou vypuštěno slovní spojení „po delší dobu“. Nejenom že tím nedošlo k urychlení konkurzního řízení, jak bylo proklamováno, ale otevřela se možnost dalšího zneužívání, protože „...je možné prohlásit v ČR konkurz u podstatě na každého, kdo jednomu věřiteli dluží nedoplatek za elektrickou energii a druhému nedoplatek za vodné a stočné a tato situace existuje v určitém časovém momentu, a teoreticky vůbec nezáleží na tom, že tento stav se po velice krátké době změní.“⁸⁾

Je konkurz pro věřitele výhodný?

Šalamounsky odpovíme: „jak pro které“. Samozřejmě nikdy není výhodné být věřitelem nesolventního dlužníka, ale záleží i na způsobu zajištění závazku. Věřitelé pohledávek zajištěných zástavním nebo zadržovacím právem, omezením převodu nemovitosti, převodem práva nebo postoupením pohledávky (tzv. oddělení věřitelé) jsou na tom lépe. Kdykoli během konkurzního řízení mají tyto oddělení věřitelé právo, aby jim byla vyplacena jejich pohledávka po zpeněžení zastavené věci nebo práva. „Normální“ věřitelé, kteří přihlásili své pohledávky, musí čekat až do konce konkurzního řízení, jež se v lepším případě počítá na dlouhé měsíce, to je do vydání pravomocného usnesení soudu o schválení zprávy konkurzního správce a vydání rozvrhového usnesení. V tomto rozvrhu je stanoveno pořadí uspokojování pohledávek ze zpeněžené podstaty (tj. z prodaného majetku konkurzním správcem). Ještě předtím se však musí uspokojit tzv. pohledávky za podstatou - tj. výdaje a odměna konkurzního správce a náklady na spravování majetku, daně, poplatky, zdravotní a sociální pojištění a pracovní nároky zaměstnanců vzniklé po prohlášení konkurzu. Po úplném uspokojení pohledávek za podstatou teprve (je-li z čeho, a v tom je ten problém pro „normálního“ věřitele) nastupují pohledávky rozdělené rozvrhovým usnesením do tříd. Nejprve opět nároky zaměstnanců vzniklé do tří let před prohlášením konkurzu (I. třída), v té samé lhůtě vzniklé nedoplatky daní, poplatků, pojistného, cel a podobných závazků ke státu (II. třída), a teprve nakonec pohledávky „normálních“ věřitelů (III. třída). Je zcela běžné, že na některé věřitele, především ze III. třídy, se nedostane vůbec.

Je proto zřejmé, že drobní věřitelé s návrhy na prohlášení konkurzu na své obchodní partnery nespěchají a raději volí cestu různých zápočtů, kompenzací a barterových obchodů. V běžných obchodních vztazích není totiž možné každý „desetitiscový“

obchodní případ zajišťovat pro případ odděleného uspokojení právními instrumenty, zvláště jedná-li se např. o opakující se dodání zboží, surovin, materiálu apod., kde se běžně neplatí v hotovosti, ale využívá se dodavatelský úvěr s odloženou 1 až 3 měsíční splatností.

Konkurz v každém případě, ať již jsou pohledávky zajištěny např. zástavním právem, nebo ne, snižuje jejich výtěžnost. Věřitelé se dostávají do patové situace, kdy se těžko domáhají svých práv: obchodní spory se vlečou roky, všemi předcházejícími vládami mnoho let slibované nové právní předpisy, především o mimosoudních dražbách⁹ stále chybí a konkurzní řízení je mnohdy zbaví i poslední naděje na to, že kdy uvidí své peníze zpátky, neboť reálně konkurzem konkrétní podnik končí. Podle původního znění zákona nebylo ani jasné, zda prohlášením konkurzu musí vše naráz ustát. V současné době zákon umožňuje provozování podniku i po prohlášení konkurzu, ale pouze správci podstaty a jen se souhlasem soudu vždy k zásadnímu opatření. Problémem fungování podniku po prohlášení konkurzu do skončení řízení (což není otázka týdnů, ale spíše měsíců a často i roků!) se zákon skoro nezabývá a je ponechán praxi soudů a iniciativě konkurzního správce. Praxe je taková, že u menších firem dochází skoro k okamžitému zániku podnikatelské činnosti, u větších umrtvení trvá jen o něco déle. Bylo by teoreticky¹⁰ možné, ale stává se to ojediněle, aby správce konkurzní podstaty najal odborníky,¹¹ kteří by umožnili, za účelem lepšího zhodnocení podstaty, běžný chod podniku. Ekonomická výhodnost takového postupu nejen pro věřitele je nasnadě, ale právní rámec pro něj nevytvořil podmínky a dalo by se zopakovat to, co bylo řečeno výše o prodeji podniku jako celku.

Ještě je nutno upozornit na další právní „výhodnost“ pro věřitele, která má dalekosáhlé ekonomické důsledky, a to na promlčení pohledávky. I když věřitel podá soudu návrh na prohlášení konkurzu, nemá to vliv na běh promlčecí lhůty - ta běží stále dál. Nejdříve totiž musí soud konkurz prohlásit a vyzvat všechny věřitele, aby ve 30 denní lhůtě přihlásili své pohledávky za úpadcem. Teprve přihlášením se promlčecí lhůta zastaví. Mezi návrhem a prohlášením konkurzu většinou uplyne několik měsíců a pohledávka mezitím stárne a po uplynutí (většinou čtyřleté) promlčecí lhůty se již k ní nemusí přihlížet. U běžného obchodního sporu se staví promlčecí lhůta dnem podání žaloby, nebo není-li rozhodnuto ve věci samé a hrozí promlčení, prodlužuje se lhůta na jeden rok od skončení řízení. V „normálním“ soudním sporu nemohou tedy z časových důvodů věřitelé o svou pohledávku přijít, zatímco v konkurzním řízení ano.

Z účetního hlediska je konkurz pro věřitele výhodný, neboť prohlášením konkurzu je možné zahrnout neuspokojené přihlášené pohledávky do nákladů v celé výši (jejich další osud však potom závisí na jejich uspokojení v konkurzu, na popření pohledávky apod.). Z hlediska soudních poplatků výhodnost konkurzního řízení není jednoznačná a závisí na výši hodnoty předmětu sporu: záloha na zahájení konkurzního řízení je 10 tisíc Kč, u obchodního sporu 4 % z hodnoty předmětu sporu. Opět tedy pro drobné věřitele nevidíme mnoho důvodů, proč spěchat s návrhy na konkurz.

Kolik stojí konkurz

Zmínka o soudních poplatcích nás dovedla k další ekonomické a částečně i politické úvaze o tom, kolik stojí konkurz. Z hlediska věřitele to jsou vcelku jednoduché počty: nedostal za svůj výkon (např. dodávku zboží) zaplacené a nemá ani zboží - tj. dvojitě mínus. Navíc ještě částka za prodané, leč nezaplacené zboží „jde“ do výkonů, tudíž se, zjednodušeně řečeno, z této pohledávky zaplatí daň z příjmů, nemluvě o dani z přidané hodnoty. Věřitel reálně nemá nic, ani zboží, ani peníze a ještě navíc zaplatil daně! Jedinou útěchou je, jak již bylo zjednodušeně řečeno výše, že prohlášením konkurzu je možno zahrnout pohledávku do nákladů, resp. vytvořit opravnou položku k pohledávce - pokud ovšem přejdeme fakt, že sazba daně z příjmů se mohla za danou dobu od vzniku pohledávky snížit i o 10 %.

Z tohoto hlediska jistě každého čtenáře napadne otázka, proč by měl vadit likvidační charakter konkurzu? Pokud se ocitne v úpadku podnik v jinak fungujícím ekonomickém a právním prostředí, popř. se jedná o podnikatele zaměstnávající sebe a členy své rodiny, jakkoli to pro dotčené může být životní tragédie, z makroekonomického hlediska se nic neděje - naopak ekonomice jen prospěje vyloučení vadného článku z jinak zdravého ekonomického řetězce vzájemných vazeb. Zdůrazněme však podmínku fungujícího ekonomického a právního prostředí! Konkurzní řízení by mělo být poslední instancí pro likvidaci neschopných podnikatelů a ozdravení ekonomiky, když už byly použity všechny možné a vhodné právní a ekonomické instituty. V našem prostředí, kde je nemožné se rychle domoci svých práv v obchodním sporu je potom běžné, že konkurzní zákon je buď zneužíván, nebo naopak opomíjen.

Tržní selekce dobrých a špatných podnikatelů, resp. jejich podnikatelských záměrů, musí probíhat i přes kapitálový trh, jehož kvalita zdaleka není ideální včetně jeho selektivní funkce. Finanční prostředky jsou pro podnikatelské subjekty dostupné pouze prostřednictvím bankovních institucí a slovo dostupnost by bylo lépe dát do úvozovek, neboť dřívější přílišnou otevřenost nyní nahradil druhý extrém tvrdé restriktce. Emise dluhopisů je víceméně záležitostí státu a pro střední podnikatele je neúměrně drahá (pro drobné podnikatele je fakticky vyloučeno takto získat kapitál). Veřejný úpis akcií je v České republice raritou hodnou pozornosti médií.

Také v etice podnikání máme co dohánět, neboť dlužit svým obchodním partnerům je u nás i v „dobré společnosti“ normální a fenomén druhotné platební neschopnosti je již v naší ekonomice léta pánem. Připočteme-li nedostatky vlastního konkurzního zákona, jež nebyly zdaleka všechny vyjmenovány, není divu, že od konkurzů nemůže národní hospodářství očekávat žádné zázraky.

Tržní selekce musí probíhat nejen pro tržní subjekty, ale i pro celou společnost s co nejmenšími náklady. Uvolněná (nezaměstnaná) pracovní síla nejen že nevytváří nové hodnoty (neroste HDP), ale naopak vyžaduje výdaje ze státního rozpočtu, ať to již jsou přímo vyplácené podpory v nezaměstnanosti, sociální dávky, nebo platby státu na sociální a zdravotní pojištění za nezaměstnané. Nezanedbatelná položka v naší kalku-

laci bude i omezená koupěschopná poptávka. Domácnosti i s jedním nezaměstnaným členem odkládají svou spotřebu a omezují zbytné výdaje. Recese ekonomiky a zvětšující se míra nezaměstnanosti je psychologickým stimulem odložené spotřeby ve většině domácností. Dopad na maloobchodní tržby, zisk prodejců a posléze vliv na příjmovou stránku státního rozpočtu není jistě třeba zvlášť zdůrazňovat, stejně jako vliv multiplikačního efektu na další odvětví národního hospodářství. Snad by stálo za úvahu např. v rámci diskuse o podpoře exportu a průmyslové politice spočítat „cenu“ této státní podpory a porovnat s výše uvedenými „náklady“ státu. Započíst bychom měli i sociální souvislosti nezaměstnanosti (frustrace, ztráta kvalifikace, negativní jevy včetně kriminality apod.).

Běžně používaný argument o absorbování uvolněné pracovní síly do sféry služeb neplatí absolutně. Nutnou podmínkou je dostatečně vysoká produktivita práce v primárním a sekundárním sektoru. Od určité míry nezaměstnanosti¹²⁾ v daném regionu a při dané mobilitě pracovní síly¹³⁾ se možnost absorbování rapidně snižuje. Navíc oblast služeb je především doménou drobného a středního podnikání, o jehož podpoře se léta jen hovoří. V těchto podmínkách chtít po terciálním sektoru (v širším významu) tvorbu nových pracovních míst je iluze.

Závěrem

Jediným skutečným efektem konkurzů je omezení vzniku dalších věřitelů zkrachovalého podniku (stávající věřitelé o tom, že svou pohledávku nevyomou, již vědí). V tomto lze jistě ozdravnou funkci konkurzů pro ekonomické prostředí spatřovat. To ovšem s ohledem na naši současnou právní úpravu nevyklučuje, že osoby, jež úpadek podniku zapříčinily, nemohou v dalších organizacích udělat totéž (vyjma osobního podnikání).

Závěrem je nutné a spravedlivé zdůraznit, že mimo subjektivní příčiny, jako jsou nereálné či špatně zvládnuté podnikatelské záměry, neschopnost či dokonce i úmysl „opatřit si“ od věřitelů prostředky pro další nebo i jiné podnikání (s čímž se v naší praxi také setkáváme), existuje i objektivní ekonomické prostředí a podmínky, jež ke krachu podniků mohou vést. Tím se dostáváme k poslednímu pohledu na efektivitu konkurzů. Úpadky podniků „po česku“ bez existence smysluplných ekonomických a sociálních programů podporujících a podněcujících hospodářský růst zcela jistě z členů každé vlády udělají dříve či později nezaměstnané. Je totiž potřebné vidět, že ekonomické příčiny úpadků podniků neleží vždy pouze v úmyslu či neschopnosti managementu nebo vlastníků. A z těchto širších pohledů je nutné přiznat, že v krizi konkurzy nejsou všelékem.

Poznámky

- 1/ Přesné údaje o počtu navržených, prohlášených a vyřízených konkurzů viz např. Euro 1999, č. 13, s. 14; Ekonom 1999, č. 13, s. 17 a údaje Ministerstva spravedl-

nosti.

- 2/ Nejčastějšími trestnými činy v této souvislosti je zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 125 trest. zák. a porušení povinnosti v řízení o konkurzu a vyrovnání dle § 126 trest. zák. Frekventovaný je i trestný čin podvodu (§ 250 trest. zák.), poškozování věřitele (§ 256 trest. zák.) a zvýhodňování věřitele (§ 256a trest. zák.). Ustanovení § 256b trest. zák. o pletichách při konkurzním a vyrovnacím řízení se v praxi používá velmi zřídka. Pojistný a úvěrový podvod a trestný čin neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení, veřejné zdravotní pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti se častěji vyskytují v běžném hospodářském životě než při konkurzním řízení.
Nejen právnická veřejnost už dlouhou dobu volá po zakotvení trestného činu úpadku z nedbalosti alespoň v té podobě, jak jej znalo nejen prvorepublikové právo, ale už i stará rakousko-uherská monarchie. Nepochybně by to prospělo k ozdravení tržního prostředí.
- 3/ Ustanovení § 4a zák. č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů.
- 4/ První vlašťovkou by se mohl stát uvažovaný fond insolvence pro zabezpečení oprávněných nároků pracovníků krachujícího podnikatele. O jeho podobě, popř. právním zakotvení se v současnosti vedou diskuse.
- 5/ **Kindl, M.:** *O konkursech a promlčení.* Právní rozhledy 1999, č. 1, s. 29.
- 6/ Zákon č. 199/1994 Sb., o zadávání veřejných zakázek, ve znění pozdějších předpisů, konkrétně ustanovení § 26 odst. 1 písm. b) - uchazeč nesplňuje kvalifikační předpoklady pro získání veřejné zakázky.
- 7/ V tomto konkrétním případě by se mohlo jednat o zlehčování podle § 50 odst. 1 obchodního zákoníku.
- 8/ **Pohl, T.:** *Jak dále novelizovat zákon o konkursu a vyrovnání?* Právní praxe v podnikání, 1999, č. 7-8, s. 47-48.
- 9/ Návrh zákona o dražbách mimo exekuci v současnosti prochází teprve legislativní procedurou a jak je vidět již z předlohy, zdaleka nesplní všechna očekávání - srovnej např. **Bažantová, I.:** *Nad vládním návrhem zákona o veřejných dražbách.* Obchodní právo 1999, č. 4, s. 36 an.
- 10/ Srovnej **Pohl, T.:** *Krok za krokem konkurzem a vyrovnáním.* Prospektrum, Praha 1998, s. 74.
- 11/ Správce konkurzní podstaty je jmenován soudem ze seznamu správců, většinou advokátů či notářů, nebo daňových a ekonomických poradců sdružených v Komoře specialistů pro krizové řízení a insolventi (členství v Komoře však není podmínkou). Po správci nelze spravedlivě požadovat, aby měl ke znalosti práva, účetnictví, daňové problematiky apod. ještě odpovídající odborné technické znalosti nutné k řízení úpadcovy podniku.
- 12/ Dle odhadu autorky při vyšší než 4% míře nezaměstnanosti.
- 13/ Populistické teze o nutnosti zvýšit mobilitu pracovní síly při současné bytové situaci a dopravní obslužnosti nelze brát ani vážně a nebudeme se o nich ani zmiňovat.